

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата філологічних наук, доцента Журби Світлани Степанівни на дисертацію *Карач Наталії Миронівни «Жанрово-стильова своєрідність прози Ірини Вільде в контексті української літератури 30-60-х років ХХ століття»*, висунуту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) зі спеціальності 10.01.01 – українська література (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2021)

Українська модерна проза першої половини ХХ століття демонструє оновлення художньої функціональності, трансформацію жанрових форм, тип наратора, задля втілення творчого задуму автора. Мала епіка піддається взаємопроникненню жанрів, розширюючи способи зображення дійсності та активізуючи горизонт читацького сприйняття. Пошуки нових жанрових форм виходили за межі власне літератури й збагачувалися внаслідок синтезу інших видів мистецтв, декларуючи дифузю жанрів. Трансформація жанру відбувається внаслідок авторської установки на його зміну, інтертекстуальних зв'язків, включення позалітературних текстів у структуру твору, міжвидового синтезу.

Аналіз прозопису Ірини Вільде має важливе значення для літератури першої половини ХХ століття. Актуальним є осмислення творчості письменниці у контексті західноукраїнської прози 30-60-х років ХХ століття: О. Бабій, Катря Гриневичева, Галина Журба, Ольга Кобилянська, Наталена Королева, А. Крушельницький, Р. Купчинський, Б. Лепкий, Ю. Липа, О. Назарук, Ю. Опільський, К. Поліщук, У. Самчук, А. Чайковський, Ю. Шкрумеляк, М. Яцків та ін. Дисертантка запропонувала системне дослідження прозової творчості Ірини Вільде із позицій сучасних теоретико-методологічних практик.

Варто наголосити, що наукова новизна дослідження полягає передовсім у тому, що вперше в українському літературознавстві системно досліджено прозовий доробок Ірини Вільде крізь призму його жанрово-стильової своєрідності; реінтерпретовано ранню лірико-психологічну прозу письменниці (новели, оповідання, повісті), уточнено жанрову парадигму великої прози

авторки, зокрема проаналізовано повістевий цикл і романи крізь призму жанрового синтезу; визначено особливості індивідуального стилю авторки, зумовленого світоглядно-ідеологічними чинниками історичної доби, її знакове місце в українському письменстві ХХ століття.

Простежуючи динаміку творчих пошуків письменниці, Наталія Карач у роботі доповнює парадигму досліджень щодо особливостей поетики оповідань, новел, повістей та романів у контексті літератури доби. Засновком наукової концепції дисертантка ставить жанрово-стильовий та ідейно-тематичний горизонти прози Ірини Вільде, модерністський дискурс епіки, а насамперед, жанрову та стильову дифузю новел та повістей.

Композиційна цілісність дисертації виявляється у структуруванні роботи, заснованої на розкритті особливостей поетики письма Ірини Вільде, жанрової трансформації творів, новаторства у творенні роману-епопеї, типологічних зв'язків прози письменниці з творами західноукраїнських митців першої половини ХХ століття. Вірогідність та новизна наукових положень і рекомендацій, сформульованих у роботі, підтверджується використанням сучасних методів досліджень: культурно-історичного, порівняльно-типологічного, структурно-функціонального, біографічного, психологічного, а також літературної герменевтики, рецептивної естетики, наратології, інтертекстуальності. Безперечно, що синтез літературознавчих стратегій сприяє всебічному висвітленню наукової проблеми й свідчить про обізнаність авторки з сучасними теоретико-методологічними підходами до аналізу творів. Представлена робота безперечно має теоретичну і практичну цінність.

Вивчення матеріалів поданої до захисту дисертації Наталії Миронівни Карач «Жанрово-стильова своєрідність прози Ірини Вільде в контексті української літератури 30-60-х років ХХ століття» та опублікованих за її темою праць дає підстави віднести цю наукову працю до актуальних досліджень української прози доби, оскільки в роботі визначено та успішно розв'язано низку актуальних завдань.

У *першому розділі* висвітлено жанрову специфіку прозового доробку Ірини Вільде в контексті західноукраїнського суспільно-історичного та літературного дискурсів 30-60-х років ХХ століття; чинники модифікації жанрів, що вплинули на формування жанрової системи прози Ірини Вільде; окреслено літературознавчий дискурс досліджень про індивідуальний стиль її письма в модерністській українській літературі, простежено характер його літературних контактів з іншими письменниками, охарактеризовано ключові проблемно-тематичні та художньо-стильові аспекти творчості в контексті західноукраїнського літературного процесу доби. Дисертантка вказує, що динаміка жанрових форм Ірини Вільде виражалася у зверненні до фольклору, художньому осмисленні психологічно-ментальних проблем українців початку ХХ століття. Літературознавча рецепція прози письменниці більше акцентована на дослідження О. Багана, М. Вальо, Р. Горака, В. Качкана, Н. Мафтин, сучасна критика Н. Бабюк, С. Бородіци, О. Дудар, Н. Мацибюк-Стародуб окреслена лише спорадично.

Дослідженню жанрової природи малої прози, художньої палітри творів, поезики та стильового діапазону новелістики, аналізу жанрової дефініції новел присвячено *другий розділ*. Простудіювавши стильові та жанрові пошуки авторки, дисертантка вказує на оцінно-образну площину тексту, образотвірну стратегію, характеротворення, наративне структурування, індивідуалізацію авторської манери письма (с. 81-82). Характеризуючи малу прозу, дисертантка акцентує на творчих експериментах з жанром психологічної новели (новела-монолог «Ти», «Всюди однаково», «Східна мелодія»); аргументовано окреслює механізми драматизації малої прози Ірини Вільде, а саме, новела акції («Поєма життя», «Маленька господиня великого дому», «Щастя») і новела настрою («Одного весняного вечора», «Дарунок найбіднішому»). У роботі визначено модифіковані форми малої прози письменниці: новела-етюд («Поєма життя», «Моїй Буковині»), епістолярна новела («Лист», «24 години», «Його сестрі – Марії»), новела-рефлексія («Ти»), новела-візія («Рожі») та ін.

Художнє мислення Ірини Вільде, відзначає дисертантка, заґрунтовано у синкретизм як художній принцип творчості. Відтак її світосприйняття

розсунуло традиційні межі новелістичного жанру в напрямку інтелектуалізму та філософічності. Синкретична стильова конструкція увиразнює інтерпретаційні можливості авторського тексту. Ірина Вільде, на відміну від Ольги Кобилянської, Дарії Віконської та ін., не творила музичної чи пейзажної новели, проте вона результативно експериментувала з малярськими та музичними ефектами («Східна мелодія», «Піаніст», «Рожі» та ін.). Авторка творила «симфонічний жанр» (Леся Українка) новели з символічно-філософськими проєкціями. Прикладом може служити новела-етюд «Моїй Буковині». Дисертантка вказує на тяжіння творів до синкретизму, що дозволяє говорити про модифікацію жанру: новела-монолог, новела-враження, новела-етюд, епістолярна новела та ін, (с. 97). Цікавими є спостереження дисертантки над інтертекстуальними зв'язками новели «Вавілонська вежа», екзистенційними проблемами та кінематографічними прийомами у творах.

У *третьому розділі* роботи досліджено динаміку прози письменниці, проаналізовано жанрові особливості повістей «Метелики на шпильках», «Б'є восьма», «Повнолітні діти», об'єднаних авторським задумом (процес особистісної ідентифікації Дарки Попович у рідному і чужому оточеннях), наскрізним сюжетом (проблема гендерного, національного, інтелектуального, психологічного становлення Дарки Попович), спільними персонажами (Дарина Попович, Данко Данилюк, Ориська Підгірська), образом наратора (синтез всезнаючого бачення та суб'єктивно-персонажного кута зору), філософією дитинства (с. 109).

Виправданою є спроба Наталії Карач окреслити панорамність тогочасного буковинського життя з погляду представниці молодого покоління українців; вказати на символічність назв творів; акцентувати на документальних чинниках (епістолярії), трансформованих художньою свідомістю письменниці; часопросторовому континуумі повістей (пролепсиси, аналепсиси, хронологічні зсуви); психологічному аспекті буття людини; аксіологічній структурі повістей.

Грунтовний аналіз повістей Ірини Вільде дозволив авторці роботи потрактувати жанрову дефініцію повістєвого циклу як соціально-психологічний

з автобіографічними елементами. Достатньо фахово проаналізовано у повісті «Повнолітні діти» проблему національної ідентичності, осмислену письменницею в комплексі національних, соціальних, духовних засад. Вказано, що «особистісно-буттєва самототожність та національна ідентичність головної героїні накладаються, оскільки зумовлені батьківським прикладом боротьби проти ворогів української нації; безмежною любов'ю до малої Батьківщини – Буковини, сконцентрованої у Веренчанці й Чернівцях; утисками українців румунською владою; бунтарським характером Дарки, що заперечувала будь-яке насилля і неволю серцем» (с. 136-138).

Художні особливості та новаторство романного жанру письменниці здійснено у *четвертому розділі*. Дисертантка акцентує на авторській специфіці форми, спробі синтезувати ознаки сімейної хроніки, роману випробування, соціально-побутового, психологічного, біографічного (автобіографічного), філософського романів у «Повнолітніх дітях».

Логічно й послідовно викладаючи матеріал, дисертантка окреслює жанрову специфіку «Сестер Річинських» як складного утворення, що поєднало ознаки роману й епопеї, з одного боку, та соціально-побутового, психологічного, сімейного, ідеологічного, філософського романів, з іншого, спираючись на дослідження сучасних літературознавців. Формальнозмістові, стильові, наративні, структурні параметри твору дозволили Наталії Карач простежити риси роману-епопеї. Дисертантка проводить зіставлення роману із класичними романами-епопеями: «Волинь» У. Самчука, «Діти Чумацького шляху» Д. Гуменної, «Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі.

У процесі аналізу прози дослідниця вдається до типологічних зіставлень, прочитує творчість Ірини Вільде у контексті української літератури: творів Ольги Кобилянської, В. Підмогильного, В. Стефаника, І. Франка, М. Яцківа та інших. Це уможливило дисертантці вказати на те, що проза письменниці акумулювала у собі традиції та новаторство вітчизняної літератури, а інтертекстуальні форми виступили результатом авторської інтенції.

Робота Наталії Миронівни Карач чітко продумана і внутрішньо вмотивована, містить слушні зауваження та спостереження, вдалі літературознавчі знахідки. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації як і з погляду сучасних науково-теоретичних досліджень, так і з позицій практичної реалізації, є достатнім. Авторкою продемонстровано послідовний та систематичний характер викладу думки, ґрунтовне опрацювання порушених теоретичних проблем. Наприкінці кожного розділу подаються переконливі висновки. Із загальних висновків випливає, що проблема дослідження є актуальною, складною та динамічною.

Дисертантці вдалося розкрити зазначені проблеми на належному літературознавчому рівні, і через те у нас виникає лише побажання почути відповіді на такі зауваги:

1. Прочитання малої прози з погляду жанрології дозволило дисертантці вказати на синкретизм і контамінацію жанрів і стилів. Варто було б підсилити теоретичну основу роботи, увиразнюючи питання дифузії жанрів.

2. Прочитання творів Ірини Вільде у контексті української епіки 30-60-х років є важливими і знаковими. Варто було б зробити типологічні паралелі повістей Ірини Вільде і, наприклад, автобіографічної повісті Галини Журби «Далекий світ» як творів про дитинство, формування особистості дівчинки-підлітка, мистецтво та національний світ.

3. Безперечно, романи Ірини Вільде мають новаторський характер, проте варто ґрунтовніше простежити контекст розвитку роману-епопеї в літературі як західноукраїнській, та і діаспорній. Вказуючи на історичну основу твору, національну складову, дисертантка тільки спорадично торкається цієї теми, проте слід було б окреслити тему Голодомору та репресій 30-х років, табуйованих у радянській літературі.

Наведені зауваження та пропозиції не знижують загального рівня наукового та практичного значення результатів роботи, вони носять характер побажань.

Опонована праця є завершеною роботою, в якій науково обгрунтовані результати, що вирішують актуальну та пріоритетну історико-літературну проблему в українському письменстві середини ХХ століття та творчому доробку Ірини Вільде. Наукова новизна розкрита в основних положеннях та висновках дисертації. Роботу виконано згідно з новітніми вимогами до оформлення наукових праць. Надруковані матеріали відображають основні положення дисертації. За її результатами опубліковано 8 наукових статей, з яких: чотири – у наукових фахових виданнях України, дві – у закордонних виданнях (усі статті одноосібні), дві – апробаційного характеру. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертаційного дослідження.

Дисертація «Жанрово-стильова своєрідність прози Ірини Вільде в контексті української літератури 30-60-х років ХХ століття» відповідає спеціальності 10.01.01 – українська література, виконана відповідно до вимог «Порядку присудження наукових ступенів», які висуваються до кандидатських дисертацій. Зазначене дає підстави для присудження Карач Наталії Миронівні наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та зарубіжної
літератур
Криворізького державного
педагогічного університету

С. С. Журба

